

Mas Cals de Fitor: assaig de perdurabilitat d'una masia mil·lenària en un espai d'interès natural

JOAN BOTEY I SERRA

RESUM

Aquest article tracta de Mas Cals, una masia pairal catalana, documentalment mil·lenària, situada al massís forestal de les Gavarres, a la comarca del Baix Empordà, a 6 km de distància de la Costa Brava central. La zona és actualment espai d'interès natural (EIN).

L'interès per la perdurabilitat del monument amb rendiments propis, i que al mateix temps conservi els aspectes socials i culturals que la masia desenvolupava, ens porten a descriure un assaig que ha durat cinquanta anys, que el propietari ha seguit en primera persona i que l'ha fet evolucionar.

Aquest assaig ens porta a unes reflexions de futur per a la perdurabilitat de la masia, buscant sobretot un coneixement més extens del factor social i cultural que les masies desenvolupaven al territori en forma d'acolliment, de senzillesa i de solidaritat, fugint de la visió museïtzant, i cercant la masia viva, amb gent de cultura a dintre per acollir-nos.

PARAULES CLAU: perdurabilitat, masia viva, pairal, assaig.

RESUMEN

Este artículo trata de Mas Cals, una masía solariega catalana, documentalmente milenaria, situada en el macizo forestal de Les Gavarres, en la comarca del Baix Empordà, a 6 km de distancia de la Costa Brava central. La zona es actualmente espacio de interés natural (EIN).

El interés por la perdurabilidad del monumento con rendimientos propios, y que al mismo tiempo conserve los aspectos sociales y culturales que la masía desarrollaba, nos llevan a describir un ensayo que ha durado cincuenta años, que el propietario ha seguido en primera persona y que ha evolucionado con ello.

Este ensayo nos lleva a unas reflexiones de futuro para la perdurabilidad de la masía, buscando sobre todo un conocimiento más extenso del factor social y cultural que las masías desarrollaban en el territorio en forma de acogida, de sencillez y de solidaridad, apartándonos de la visión museizante y buscando la masía viva, con gente de cultura dentro para acogernos.

PALABRAS CLAVE: perdurabilidad, masía viva, solariega, ensayo.

ABSTRACT

Described here is Mas Cals, an ancestral farmhouse on record for over one thousand years in the Gavarres Massif situated in the Baix Empordà region, 6 km from the central Costa Brava. This area is now a natural interest space (EIN, from the Catalan).

In response to the interest in the permanence of this *masia* on the basis of its own resources, and in the preservation of the social and cultural functions which it carries out, we discuss the experiment conducted and nurtured by the owner himself for fifty years.

We set out some thoughts in relation to the future permanence of this building, emphasizing the need for a greater knowledge of the social and cultural importance of *masies* with regard to hospitality, simplicity and solidarity. A museification approach should be avoided, seeking to preserve the living spirit of the *masia*, with culturally active people within it to welcome us.

KEYWORDS: permanence, living traditional farmhouse, ancestral experiment.

INTRODUCCIÓ

El que exposaré és el fruit de cinquanta anys de dedicació a salvar un patrimoni que considero que és fonamental per a Catalunya. Un patrimoni, el de la masia, no tan sols arquitectònic, sinó també i sobretot cultural, que ha sigut el gran oblidat en totes les polítiques territorials, i que és el que ha format, en gran manera,

el caràcter dels catalans, la seva autarquia i la seva descentralització territorial.

Al massís de les Gavarres, de més de 30.000 hectàrees, on es troba el *Mas Cals de Fitor*, a finals del segle xx va fer-se un inventari de masies que ens demostrà que cent anys endarrere hi havia unes cinc-centes masies en actiu al lloc. Avui, en peu, n'hi ha al voltant del 5%. Un genocidi sistemàtic no donaria millors re-

sultats que l'assolit amb les polítiques territorials d'aquest darrer segle en aquest país.

Els boscos vora el mar eren una font d'energia bàsica fins que va arribar el petroli, i dic «vora el mar» perquè la majoria de civilitzacions que ens formaren entraren per mar, i el comerç marítim sempre fou una peça cabdal generadora de riquesa per als habitants de les costes. Des dels fenicis, per emportar-se'n metall fos, passant pels grecs, que fundaren la colònia d'Empúries (Empòrion, 'mercat'), fins als romans, tots entraren a Catalunya per l'Empordà. I tots deixaren la seva petja al lloc on arribaren, lloc que no fou per casualitat. Més tard, Carlemany entrà per terra al mateix lloc, i amb ell, arribà l'evangelització carolíngia que també arrelà a l'Albera i a les Gavarres abans que en cap altre lloc a Catalunya. Un dels motors de tots aquests moviments foren les mines de plata presents en aquest territori boscos, que, a part dels metalls, tenia l'energia per a fondre'ls i, per tant, la capacitat d'endur-se'ls.

Avui l'Empordà és la zona turística més desenvolupada de Catalunya, i per tant s'ha creat un nou entorn per a aquestes edificacions mil·lenàries on es poden trobar recursos per al seu manteniment, un manteniment que en els darrers segles ha sigut exclusivament agrícola i ramader, i que avui és insuficient.

Les Gavarres majoritàriament van ser declarades espai d'interès natural (EIN), i realment ho són, però cal veure si és una protecció adequada per a la conservació de les masies en aquests espais. De moment hi ha més restriccions, però el principal obstacle són les lleis urbanístiques en terrenys rústics, més que les pròpies

de l'EIN. Conservar masies actives dins d'un EIN hauria de ser absolutament prioritari, i, per desgràcia, preval l'absurda llei urbanística que considera que l'edificació rústica són urbanitzacions encobertes, i amb això ja portem més del noranta per cent de masies perdudes que cuidaven del territori; i deixem un territori buit, pobre i inculte, a mercè dels incendis.

El que realment ha evolucionat amb la declaració d'EIN és la freqüentació de persones, n'hi ha més i és més respectuosa en general. Per tant, cal imaginació per a portar aquesta major freqüentació a consumir els immensos valors culturals de les masies, i preparar aquestes masies habitades per a poder subministrar i comercialitzar aquests valors de pagès, sense perdre el seu caràcter de senzillesa, d'acolliment i de solidaritat de sempre. En aquest punt és on ens trobem avui al Mas Cals de Fitor, després d'haver passat per les etapes de masoveria, lloguer, turisme rural i esdeveniments especials. Ara volem que més gent conegui una casa de pagès viscuda, amb gent de cultura a dins.

UN LLOC ARQUEOLÒGIC MÀGIC

Si Fitor fou un lloc tan colonitzat en la protohistòria és perquè hi havia concentració d'habitants i riqueses apreciades aleshores. De fet, la densitat de monuments megalítics a la finca es altíssima. Ara, coneguts, en tenim vint-i-sis en unes mil hectàrees. El que passa és que hi ha un ecosistema de sureda tan frondós, i amb un creixement tan elevat, que embolcalla tot el que hi ha, fins que un, gestionant el bosc, ho «redescobreix».

FIGURA 1. Dolmen dels Tres Peus. En primer terme, peces del cromlec que assenyalen el dolmen que veiem més lluny, i que al mateix temps fan de fita de propietat del Mas Cals, perquè en el temps de la delimitació romana de les finques els dòlmens es prengueren de referència. (Fotografia: Joan Botey, 2015.)

FIGURA 2. Les vedrunes, o parets de terme, estan absolutament enterrades de vegetació dins del bosc, però hi ha llocs on són encara molt importants. De fet, la primera delimitació de terrenys es feu en època romana i aquests en són els testimonis d'aleshores. (Fotografia: Joan Botey, 2015.)

Els dòlmens no només varen ser importants com a monuments en l'època neolítica, sinó que també en l'època romana, els que es coneixien aleshores, serviren de referència per a delimitar finques («vil·les»). I això és el que passa en el Mas Cals; vuit dòlmens serveixen avui de termes a la finca —crec que és un cas únic.

Com que les vil·les romanes, en aquest ecosistema de sureda, devien tenir bestiar, feren vedrunes per a tancar-lo. I aquestes parets o vedrunes es conserven o s'endevinen al mig del bosc. Seguint-les pels boscos de Fitor es delimiten aproximadament sis territoris.

Casualment, el 948, en l'acta de consagració de la parròquia de Fitor, també sis territoris o vilelles (com aleshores les anomenaven) són les que s'ajunten. Cal pensar que són les continuadores d'aquelles delimitacions romanes de les vil·les. Avui són els territoris registrals dels masos. I una d'aquestes sis és el Mas Cals.

Així doncs, fent una «radiografia» del territori boscos, endevinem les sis vil·les romanes que, per delimitar els seus terrenys privats amb bestiar que hi pasturava, construïren les parets o vedrunes que prengueren com a referència —coneguda a l'època— els dòlmens neolítics. I, encara avui, són els límits registrals de les finques.

UN XIC D'HISTÒRIA DE LA CASA

El nom *cals* prové de *calbs* (*calvos*, en llatí), i correspon a «calbes» pedregoses que ixen al mig de prats, i, sobre aquestes zones, s'edifica la casa. Aquest serà el cognom dels habitants de la casa recollit documentalment per més de mil anys, i d'aquí s'escamparà arreu de Catalunya amb els fadristerns.

Un dels grans tresors de les masies és la documentació. D'aquesta casa sobresurten el document de consagració de Santa Coloma de Fitor del 948, existent a l'Arxiu de la catedral de Girona, on el Mas Cals n'és un dels fundadors; un altre del 1237 existent a l'Arxiu de Palamós, on es documenta un viatge del prior del monestir de Sant Miquel de Cruïlles al Mas Cals, i tota una col·lecció de pergamins de la casa, presidida per un capbreu del 1342-1343 excepcional.

La família Cals hi visqué ininterrompudament més de mil anys, fins a la darrerria del segle XIX, i ho mantingué amb masovers fins que l'última baula de la família ho vengué al meu pare vers el 1950.

Al segle XVIII hi hagué un augment substancial dels rendiments forestals de la finca, amb la comercialització de suro per a taps. Aquest recurs, que fins aleshores era molt limitat, passà a ser el principal, i esdevingué una mina d'or per a aquests masos. Aquesta riquesa cristal·litza en obres sumptuàries que unifiquen els edificis existents, i creen, en aquest cas, una façana unificada amb obertures de pedra calcària blanca de Fonteta, i un pati clos molt més solemne, així com una sala distribuïdor al primer pis amb una volta molt reeixida.

Restaurant la volta de la sala del primer pis, el 1985, vàrem haver de buidar-la des del segon pis perquè havia flectat. La sorpresa fou majúscula, ja que com a material de volum i poc pes, per a reomplir-la, havien utilitzat panes de suro pelegrí (el de la primera pela d'un arbre i el que té menys preu) que datàrem del tombant del 1800. Era fràgil perquè era molt sec, però posat en remull quaranta-vuit hores esdevingué

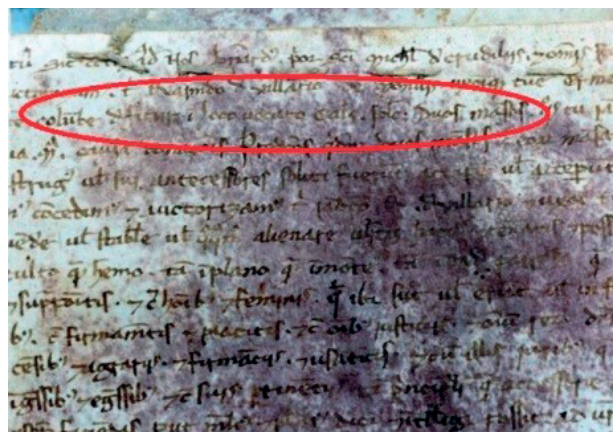

FIGURA 3. Pergamí del 1237 on s'explica una visita del prior del monestir de Sant Miquel de Cruïlles al Mas Cals. Dins del cercle vermell hi apareix la primera grafia coneguda *Cals*, ja que abans es posava en llatí, *Calvos*. Aquest pergamí, però, tot i ser en llatí, ja conté el nom català. I, d'altra banda, ens parla de dos masos al mateix lloc. Aquests dos masos varen integrar-se més endavant, però encara avui es poden destriar estudiant la façana. (Fotografia: Joan Botey, 1995.)

FIGURA 4. Les obres sump-
tuàries degudes al comerç del
suro per a taps portaren vers
el 1800 a la construcció
d'aquesta sala amb volta al
primer pis, farcida de detalls
com l'aiguamans, la fornícula
per a la Verge, o la famosa
lleixa de la núvia. (Fotografia:
Antoni Illa, 2017.)

de característiques similars a les actuals. Una meravella de material i una solució inèdita.

Els rendiments del suro sempre s'afronten des de la perspectiva dels industrials del suro, i, en aquest aspecte, no vàrem tenir indústria fins al segle XIX, i per tant la mina d'or dels industrials va ser en aquell segle.

Però una cosa poc coneguda és que els propietaris de suredes comerciaven amb el suro en panes i l'explo-
taren durant quasi tot el segle XVIII, en què feren beneficis molt importants, un segle abans que els industrials. I això va ser el motor de les obres sumptuàries en aquestes masies.

Després d'aquestes obres, i per circumstàncies de morts prematures, la casa passà a mans de dues pubilles successives, que es casaren amb hereus més rics que elles, i a poc a poc deixà de ser viscuda pels propietaris i quedà en mans de masovers.

LA FAÇANA, UN LLIBRE OBERT

Una masia que fa d'aixopluc a una família en un període de mil anys es va adaptant a les necessitats dels segles, i, en funció dels seus rendiments, va construint el que millor li sembla a cada moment, per assegurar-ne la pervivència.

L'economia tradicional de subsistència d'aquestes cases aïllades a les Gavarres reposa en tres punts: el *bosc*, com a font de fusta i energia des de l'origen, i com a productor de suro des del segle XVIII; els *conreus*, per a la producció de cereals, vinya, oli i farratges, tant per a l'alimentació humana com ramadera, i el *bestiar*, que tot s'aixopluga al pis de la planta de la casa i al pati clos si cal.

La pervivència de segles va lligada a la seguretat, i, en aquest punt, el Mas Cals n'és un exemple. L'aigua es poua des de la casa estant. La *pallissa* és de gran capacitat, amb una columna central de l'alçària de dos pisos que permet sostenir un embigat alt i independent de la casa, i per l'altra part és closa i adossada a la casa; només té tres obertures, dues cap a l'interior de la planta baixa per a portar farratge i jaç al bestiar, i l'altra alta cap a l'exterior, amb finestrons per a entrar-hi la *palla* des del carro estant, que es tanca un cop ple des de dins, per a evitar incendis provocats pels enemics.

La *llenya* s'entra dins el pati a l'hivern, i totes les obertures de la primera planta són petites per tal que els homes no puguin entrar a la casa; només s'hi pot accedir per les portes de la façana, i, des de dins la casa estant, hi ha les espitlleres pertinents per a impedir mitjançant trets l'entrada.

En la versió que ens ha arribat als nostres dies, l'autarquia —amb el gra, la llenya i la palla a dintre— és total. Pot resistir setges perllongats.

La façana era arrebossada, però amb el temps ha saltat i ha quedat la pedra nua. Aquest fet permet seguir la gènesi de l'actual edifici i descobrir-hi algunes parts que donen explicació a dades que coneixiem pels pergamins. Avui és un llibre obert.

En primer lloc cal saber que el Mas Cals està al peu del camí ral que portava de Girona a Palamós, i per tant la pedra picada emprada, si no era del lloc (que, com que és pissarra no es pot picar), venia d'aquest trajecte. En tenim de tot arreu, segons les èpoques. Tenim una pedra *arenosa* dels Clots de Sant Julià, pedres que abastiren la colònia d'Empúries i el poblat iber d'Ullastret, entre d'altres. Les pedreres deixaren d'explo-
lotar-se vers el segle X. D'aquesta pedra tenim l'ober-

FIGURA 5. Façana actual del Mas Cals, amb tres portes d'entrada. La porta de l'esquerra, la finestra petita de més a l'esquerra i el davantal de la que té a sobre corresponen a la construcció del segle x de la casa esquerra citada al segle XIII, puix la porta presenta erosió derivada del salpàs, la qual cosa vol dir que era entrada de persones. L'arc del primer pis a la dreta correspon a l'eixida de la cuina de la casa de la dreta, també mil·lenària. Ambdues cases foren unificades en una sola façana amb obertures de pedra picada calcària de Fonteta a la darrera del segle XVIII amb diners del suro. (Fotografia: Joan Botey, 2017.)

tura íntegra de la porta esquerra del pati, sense llinda com correspon a l'època; el davantal de la finestra de sobre; la finestra ferrada de més a l'esquerra, i una resta de porta central de tres elements, entre altres de situades al cos sortint del llenyer.

Una casa pairal va evolucionant cada segle, i la darrera obra important abans de caure a les nostres mans va ser al tombant del 1800, en què unificaren l'estil de la casa, i la majoria d'obertures de la façana es feren amb pedra *calcària* picada blanca de Fonteta, que, amb la pissarra del país, fa un contrast molt bonic, tot i que aleshores la casa era arrebossada i no hi havia aquest contrast.

COM ES VA EMPRENDRE LA CONSERVACIÓ

Quan vaig heretar del meu pare el 1967, la saga dels masovers que hi havia viscut els darrers cinquanta anys ja n'havia marxat feia més de deu anys. Van ser els darrers a tenir les quadres plenes de bestiar.

Aquells masovers van marxar i la casa va entrar en decadència, però dos anys abans de morir el meu pare el vaig convèncer, com a mínim, de refer el teulat principal, ja que si jo heretava segurament ja me l'hagués trobat a terra, i considerava que la casa s'ho valia, tot i

FIGURA 6. Quadres de la casa, algunes directament sobre la roca mare, i d'altres enllosades. Aquí el rellotge del temps s'ha parat. El desgast de la roca mare per trepig del bestiar es esfereïdor; tant pot ser que es tracti de deu segles com de vint. (Fotografia: Antoni Illa, 2017.)

FIGURA 7. D'aquell temps ens queda aquesta bonica fotografia, amb les oques empordaneses al pati, que, com és ben sabut, són els millors guardians de la casa, tant pels crits —que avisen els estadants— com per l'agressivitat envers els visitants. (Fotografia: Quim Moragas, 1957.)

que aleshores no en sabíem res, de la història que acumulava la casa.

Quan hi hagué el teulat nou, hi varen entrar uns nous masovers immigrants andalusos amb molt pocs mitjans, i la casa, com totes les d'aleshores, no tenia llum, ni aigua corrent, ni desguassos, ni cap de les comoditats actuals. En aquestes condicions i sense mitjans per a sostenir-ho, ho vaig heretar. En aquell moment, ja varen marxar.

Després d'heretar-ho, amb el teulat fet del meu pare, teníem el clos del pati parcialment ensorrat, i tant l'est com l'oest tenien els teulats ensorrats.

El primer que va acudir-se'm va ser comprar un ramat de cabres, tancar-les als baixos de la casa, i fer venir un pastor diàriament des de la Bisbal per portar-les a pasturar, i, amb el rèdit dels cabrits, pagar el pastor.

La idea era produir calor animal als baixos de la casa, com havia passat durant un grapat de segles, i així conservar-ho fins a veure quina aplicació hi donava, i poder reunir cabals per a rehabilitar-ho.

Al cap de deu anys, una casa tan autèntica fou pol d'atracció dels *hippies*. Es va mantenir el ramat, però ells passaren a habitar el pis de dalt; pouaven l'aigua

FIGURA 8. Just abans de les obres del 1966, el meu pare va fer aquesta fotografia, on el terrat ja no tenia teulat, i es pot observar una construcció de totxo adossada, que era una porquera els animals de la qual s'alimentaven amb deixalles des de l'eixida estant. (Fotografia: Josep Botey Riera.)

amb la cúrria, com s'havia fet sempre, i disposaven d'una comuna rudimentària.

Feien formatges i vivien pobrament però amb alegria. La casa es va mantenir, fins al 1985, quan amb la meva dona ens vàrem atrevir a modernitzar-la intentant que no perdés l'esperit que havia mantingut fins aleshores.

LES OBRES DE REHABILITACIÓ DEL 1985

Les obres consistiren a reedificar les façanes est i oest, afegint-hi un habitatge auxiliar, en comptes d'unes

FIGURA 9. Estat de la casa en el moment de fer-me'n càrrec. Vaig tapiar les finestres altes i vaig tancar el pati com vaig poder. (Fotografia: Joan Botey, 1969.)

FIGURES 10 i 11. Tots els baixos amb rastells, les tres portes foranes de la casa obertes al pati clos. L'objectiu era produir calor animal a la casa, com l'havia tingut sempre. El pastor venia cada dia, treia les cabres i les tornava a tancar. Els cabrits pagaven el pastor, i la casa es mantenia. (Fotografies: Joan Botey, 1970.)

quadres a l'oest. També, dotar la casa de sanitaris, aigua corrent i electricitat fotovoltaica, a més de pintar i ressaltar els detalls que ha anat acumulant amb els segles.

La façana oest permetia construir una nova llar auxiliar a una planta més avall, allà on hi havia una quadrà auxiliar ensorrada, amb un accés independent fora muralla.

Sense modificar volums, transformàrem la casa principal per a fer-hi agroturisme, amb una casa auxiliar per a donar-hi els serveis. Era l'any 1986 i aquest tipus de turisme encara havia de néixer a casa nostra. Va caldre també fundar des de l'Institut Agrícola Català de Sant Isidre la primera associació d'àmbit català d'agroturisme, l'anomenada Turisverd.

UNA ECONOMIA PER A MANTENIR-HO

Una masia no és com un edifici a ciutat; és tan important el manteniment de l'entorn com el de la casa. I l'entorn sempre s'havia mantingut de pagès, amb camps

conreats i bestiar per a pasturar l'entorn. El primer intent ha sigut mantenir-ho així. Portava la casa auxiliar el pastor-pagès, i la seva dona s'encarregava del manteniment de la casa gran, amb turisme, mitjançant un sou.

Amb això hi juguen una colla de coincidències, entre d'altres, que la parella pastor-pagès fos estable. Aquest darrer punt ha sigut molt difícil en aquesta casa dins la natura, i no ha permès al llarg de vint-i-vuit anys trobar-hi solucions durables.

D'altra banda, l'ingrés principal havia de ser el turisme. Primer aquest concepte no es coneixia a pagès, de manera que vaig haver de començar amb el lloguer de la casa gran per períodes d'un o dos anys, fins que al llinyar del 1990 va començar a funcionar turísticament, amb inexistència d'Internet i molt de telèfon.

Aleshores l'autenticitat tenia un mercat, i no es miraven tant les comoditats, que, sense corrent de Xarxa, mai no poden ser perfectes per als urbanites.

L'evolució creixent del turisme rural, i la seva substitució a base de comoditats (*jacuzzi*, banys a les habitacions, piscines de xalet...) va portar a una concur-

FIGURES 12 i 13. La façana est va haver de ser modificada; es donà una entrada auxiliar de serveis a la casa i es mantingué l'espectacular paller adossat amb una columna rodona central. (Fotografies: Joan Botey, 1985-1986.)

FIGURES 14 i 15. L'arranjament de la façana oest permeté una segona llar i, al mateix temps, una eixida amb balcó, en comptes de finestra, a un nou terrat de la casa noble. (Fotografies: Joan Botey.)

rència incòmoda per a cases de l'autenticitat i austeritat com la nostra, amb corrent fotovoltaic i un entorn intoccat. Vers el 2005 vàrem començar a veure que el nostre model no s'adeia amb el propulsat per la Generalitat. Per contra, vacances d'estiu per a estrangers d'aquesta sensibilitat anaven bé.

Les dificultats de trobar parelles estables per a portar-ho i les dificultats creixents d'aquest turisme, especialment des del 2007 amb la crisi, han fet evolucionar l'ús de la casa. Una de les primeres coses va ser posar-la dins l'associació Monumenta, de cases i castells catalogats de Catalunya, i entrar en contacte mitjançant ells amb les associacions europees de cada país, i la de tot Europa —l'European Historic Houses Association (EHHA)—, que aquest any ha fet l'assemblea general a Barcelona.

Com a complement del turisme rural de la casa sencera, ens hem iniciat en les visites guiades de la fin-

ca, amb aquesta casa com a plat fort, i també com a lloc per a esdeveniments (casaments, festes...) i com a etapa de *running*. Aquest any 2017 ha sigut el marc de cinematografia de llargmetratge, amb la pel·lícula *Petra*. Tot això és actual, però encara no és satisfactori.

Hem optat per canviar de model. En primer lloc, llogar la casa auxiliar per a gent que treballa a la zona i li agrada viure a la natura. I, amb la casa principal, intentar no perdre la credencial de pagès, donar-la a conèixer a tothom que passi, escalfant-se a la llar de foc mil·lenària i prenent una tassa de caldo, o coses de pagès, dinar-hi si s'ha encarregat i a escala d'intimitat, i acollint, també amb esdeveniments culturals (concerts, xerrades, presentacions, lectures...) les elits culturals del lloc. Tot portat per una parella gran, culta i animosa que gaudeix de la casa i de l'entorn, amb molt món a les seves espatlles, i que, a més a més, són excel·lents artistes.

El canvi de model té un rerefons social al meu entendre molt enriquidor. A tot arreu, quan es vol conservar quelcom es transforma en un museu. Un museu és una figura morta, i, al meu entendre, una masia museïtzada només mostra una part de la seva riquesa; una masia en un lloc fa i ha fet una funció social i cultural immensa: ha vertebrat un territori. Si ara, com a productor de matèries primeres ja no es guanya la vida, l'hem de reinventar, però si el que augmenta és la freqüentació, cal explotar la seva vessant d'acollida, d'aixopluc, de senzillesa i de solidaritat en el territori. Hi dona vida i cultura.

FIGURA 16. La inauguració el setembre de 1986 va ser una fita important per a nosaltres. Es tractava d'un pas de gegant fet amb molt pocs mitjans, per a intentar no perdre aquest tipus de patrimoni tan substancial per als catalans i tan important per al territori, però calia tornar-li a donar vida pròpia. (Fotografia: Joan Botey, 1986.)

EXPECTATIVES DE LA MASIA DINS DE L'EIN

Els EIN a Catalunya s'han fet sense pressupost per a mantenir-los, i basant-se no en el seu patrimoni humà, antropològic o arqueològic, sinó en el patrimoni natural; patrimoni que, sens dubte, ens ha arribat a nosaltres fruit dels anteriors.

FIGURA 17. La masia i l'entorn donen una sensació d'atemporalitat, sense detalls que ens revelin a quin segle passa el que estem veient, amb unes rels profundes. Aquí una família, els Cals, hi ha viscut mil anys documentats, hi han anat adaptant l'habitatge a les necessitats seculars, amb la seguretat i l'autodependència com a divises. I ho han aconseguit. És un gran repte, ara per a nosaltres, poder assegurar-ne la perdurabilitat i fruit dels seus valors al segle XXI. (Fotografia: Joan Botey, 2008.)

El patrimoni humà, i les masies en especial, en els EIN han sigut oblidades una vegada més. Després d'una època d'abusos urbanístics sense fre, resulta que el sòl rural de les masies conservades ha quedat dissecat, i els pagesos no en poden viure. Els valors antropològics que han deixat al llarg dels segles, tant al terreny com a la cultura i al caràcter, s'abandonen i es destrueixen en moments de pau i benestar. Tot es fa des d'un despatx urbanita, i la vida al camp, si no és de lleure, ni s'ajuda ni es comprèn.

I el pitjor és que el que es vol conservar —la biodiversitat i la salut ambiental del lloc— sense extraccions biològicament adients per a rejuvenir, i sense la gestió agrària, ramadera i forestal, es va perdent. Cada cop hi ha més plagues de tot, cada cop menys extraccions biològicament obligatòries i cada cop menys biodiversitat. Estem matant el motor de tot, l'home que viu al camp i del camp, i, indirectament, manté els equilibris biològics.

Dins de l'EIN, volent-ho conservar ho aboquem a l'abandó, i no recordem que l'ecosistema mediterrani (a diferència del boreal) té com a limitant del creixement l'aigua, i si abandonem creem més competència i l'eixuguem i envellim. Només l'incendi pot regenerar-ho.

Al Mediterrani, l'extracció de fusta per a fins energètics és consubstancial al manteniment dels boscos, i així ha sigut durant segles. I tot aquest manteniment s'ha fet des de les masies, a peu d'obra, o transformat la fusta en carbó per transportar-la o per consumir-la al lloc. Aquest és el punt que els EIN encara no han comprès; tot aquest motor de conservació prové de la gestió de l'home en el lloc. I l'home que hi habita, amb habitatges seculars, l'han fet marxar. L'han fet marxar ja abans dels EIN, però aquesta figura no ha sabut veure la transcendència d'aquest fet, i no han dut a terme res per a reimplantar-ho, o evitar-ho.

Des del Mas Cals de Fitor, després de més de mil anys viscuts, ara assagem una nova manera d'assegurar-ne la perdurabilitat al segle XXI: aprofitar el fet de fruit de més freqüentació per ser EIN i posar a l'abast del turista que hi circula la possibilitat de conèixer i aixoplugar-se en una masia mil·lenària autèntica, viscuda, no com un museu sinó portada amb la senzillesa de pagès, amb cultura i amb solidaritat.